

Biznesa augstskolas Turība

GADA BALVA

Brīvība. Uzņēmība. Kompetence.

Jānis Stradiņš

Biznesa augstskolas Turība

GODA DOKTORS

*Mūsdienu jaunieši saprot
augstākās izglītības nozīmīgumu*

Jau trešo gadu Biznesa augstskolā Turība notiks Gada balva „Brīvība. Uzņēmība. Kompetence.”, kuras laikā tiek piešķirti Goda nosaukumi augstskolas studentiem, absolventiem, profesoriem un personām, kuras ar savu darbību veicinājušas tautsaimniecības, politikas un citu sabiedrisko procesu attīstību, tādējādi tuvinot Biznesa augstskolu Turība izvirzīto mērķu sasniegšanai. Šogad svinīgās ceremonijas laikā tiks piešķirti apbalvojumi Goda studentam, Goda absolventiem, Goda profesoram un Goda doktoram.

Šogad Senāts, izvērtējot Goda nosaukumu komisijas ieteiktos kandidātus, nolēma piešķirt Goda nosaukumu “Biznesa augstskolas Turība Goda doktors” akadēmiķim, fizikāļķīmiķim un zinātņu vēsturniekam Jānim Stradiņam, novērtējot viņa ieguldījumu Latvijas zinātnes attīstībā, valsts tēla un tautas pašapziņas stiprināšanā, kā arī Jāņa Stradiņa aktīvo sabiedrisko un zinātnisko darbību.

20. aprīlī Jūs saņemsiet apbalvojumu Biznesa augstskolas Turība GODA DOKTORS. Kādas bija sajūtas, kad uzzinājāt, ka Jums piešķirts šis Goda nosaukums?

Protams, tas bija patīkams pārsteigums un liels pagodinājums. Mani ar Biznesa augstskolu Turība saista laiks, kad bija iespēja tikties un sadarboties ar vienu no augstskolas dibinātājiem Juri Birznieku. 2001. gadā kopā ar Juri Birznieku un Gundaru Bojāru iedibinājām Rīgas balvu, kuru pasniedza no 2002. gada līdz 2012. gadam. 2002. gada 22. novembrī Vāgnera zālē, pirmo reizi tika pasniegta Latvijas Zinātņu akadēmijas, Rīgas domes un Biznesa augstskolas Turība iedibinātā Rīgas balva par nozīmīgāko zinātnisko pētījumu Rīgas vēsturē un kultūrvēsturē, etnogrāfijā, demogrāfijā un etnisko attiecību izpētē, ģeogrāfijā, ekoloģijā un citās nozarēs, kas saistītas ar Rīgas attīstību. Šī balva vizuāli izskatījās kā bāka ar kaiju, un to atklāja un sabiedrībai prezentēja tieši Biznesa augstskolā Turība, kurai noteikti ir jāpasakās arī par šīs balvas finansēšanu.

Šis noteikti nav ne pirmais, ne pēdējais Jums piešķirtais Goda nosaukums. Sasniegumu ir daudz. Vai varu lūgt Jūs palepoties ar tiem?

Sākotnēji jau esmu ķīmiķis – ieguvis doktora un habilitētā doktora grādu ķīmijas zinātnēs. Absolvēju Latvijas Universitātes Ķīmijas fakultāti, kura šobrīd jau ir iekļauta Rīgas Tehniskās universitātes sastāvā. 60 gadus strādāju Latvijas organizācijās sintēzes institūtā (OSI), un jau no pirmās darbības dienas, 1957. gada 1. janvāra, esmu Latvijas Organizācijās sintēzes institūta Zinātniskās padomes loceklis. Biju arī pirmais OSI zinātniskais sekretārs un viens no akadēmiķa Solomona Hillera tuvākajiem palīgiem institūtā ➡

veidošanā. Latvijas Organiskās sintēzes institūts ir vieta, kurā esmu pavadījis lielāko daļu sava darba mūža.

Biznesa augstskolas *Turība* Goda doktora nosaukums būs jau ceturtais, kas man tiek piešķirts. Iepriekš esmu saņēmis Latvijas Universitātes, Latvijas Lauksaimniecības universitātes, Rīgas Stradiņa universitātes Goda doktora titulu, kā arī esmu Rīgas Tehniskās universitātes Goda biedrs. Arī Latvijas Zinātņu akadēmija man ir piešķīrusi vēstures zinātņu Goda doktora grādu.

Jūs esat akadēmiķis, fizikālkīmiķis, zinātņu vēsturnieks. Kad sapratāt savu dzīves profesionālo virzienu? Vai tas notika jau bērnībā vai agrā jaunībā?

Faktiski jau no aptuveni 10 gadu vecuma es studēju medicīnas vēsturi, tajā skaitā populārzinātniskus un zinātniskus darbus. Tas noteikti notika mana tēva, Paula Stradiņa ietekmē, kurš bija medicīnas profesors un dibināja Medicīnas vēstures muzeju. Patiesībā mani daudz vairāk interesēja vēsture, bet mans tēvs atrunāja mani no darbošanās šajā jomā ar vārdiem: “Ja tu studēsi un darbosies vēstures jomā, tev visu mūžu būs jāmelo.” Tā kā man patika un skolā padevās arī citas zinātnes, piemēram, ķīmija, fizika, un matemātika, es izvēlējos ķīmiju. Kaut gan vēlāk es tajā nedaudz vilos. Viens no iemesliem bija tas, ka man ne īpaši labi padevās eksperimentālais darbs, tāpēc 4. kursā, kurā, starp citu, bija brīnišķīgs skolotājs, profesors Gustavs Vanags, par kuru esmu uzrakstījis arī grāmatu, es no organiskās ķīmijas pārgāju uz fizikālo ķīmiju pie profesores Lidijas Liepiņas. Organiskās sintēzes institūtā man uzdeva veidot fizikālorganiskās ķīmijas laboratoriju, kuru arī izveidoju un kas veiksmīgi darbojas joprojām. Es teiktu, ka šī laboratorija bija viena no vislabākajām visā Padomju Savienībā, jo tai 1987. gadā tika piešķirts ļoti augsts novērtējums un Goda raksts no tā laika Ministru padomes. Toreiz saņemu arī valsts prēmiju par saviem darbiem molekulārajā elektroķīmijā, kas bija mana pamatnodarbošanās. Man ir ļoti daudz zinātnisku publikāciju vadošajos, citējamajos ķīmijas žurnālos dažādās pasaules valstīs. Ļoti laba sadarbība bija ar Čehoslovākiju – mani pie sevis, Prāgā, uzņēma Nobela prēmijas laureāts Jaroslavs Heirovskis, kurš man uzdāvināja ierāmētu, iedvesmojošu Maikla Faradeja citātu “Work. Finish. Publish.”. Šie vārdi bija uzrakstīti arī uz Jaroslava Heirovska laboratorijas sienas kā atgādinājums un iedvesma sev katrai dienai.

Šobrīd lielus panākumus zinātnes jomā mēs nevaram gaidīt, jo Latvija zināmā mērā ir zinātnei nelabvēlīga valsts.

Esat teicis, ka tas, ko mēs ieguldām bērnos un mazbērnos, atmaksājas ne tikai mums pašiem, bet nāk par labu visai nācijai. Kas ir tas, ko katram vajadzētu ieguldīt savos bērnos?

Manuprāt, galvenais ir dot tādu stingru skatu uz dzīvi. Domāju, ka bērniem ir jādod daudz vaļas. Patiesību sakot, mūsu ģimenē ar bērnu audzināšanu vairāk ir nodarbojusies mana sieva Laima, un tas ir viņas nopelns. Mēs ļoti daudz bērnus vadājam pa Latviju. Iespēju robežās, jo dzīvojām padomju režīmā, vedu bērnus arī uz Poliju, Vāciju, Baltkrieviju un citām valstīm, kur mums bija draugi, lai dotu viņiem plašāku skatījumu uz dzīvi. Dažkārt apmeklējām arī kādas tolaik aizliegtas un nepieminamas vietas, kas mūsu kopīgos braucienus padarīja vēl interesantākus un vēl vairāk nostiprināja

mūsu ģimenes savstarpējās attiecības un saites.

Es varu būt ļoti gandarīts ar saviem dēliem. Mans vecākais dēls Pauls ir viens no vadošajiem fiziķiem Denverā, Kolorādo štatā, kur darbojas ļoti lielā atjaunojamās saules enerģijas laboratorijā, un ļoti iespējams, ka viņš šobrīd atrodas kaut kur Ķīnā vai Japānā, jo viņa darbā ir ļoti daudz komandējumu pa visu pasauli, savukārt jaunākais dēls Pēteris ir palicis uzticīgs Latvijai. Viņš ir viens no vadošajiem sirds ķirurģiem Latvijā un veic ļoti sarežģītas sirds operācijas kopā ar daudziem ārzemju zinātniekiem, un es pat varētu teiktu, ka tas, ka sirds ķirurģija Latvijā ir ļoti labi attīstījusies, ir arī viņa nopelns. Abi dēli ir arī Latvijas Zinātņu akadēmijas locekļi.

Protams, valstij, ne mecenātiem, vajadzētu uzņemties galveno lomu zinātnieku atbalstīšanā, taču šobrīd tas tiek darīts pārāk skopi.

Vai mūsdienās augstākā izglītība jauniešu vidū tiek pietiekami novērtēta? Kā vērtējat Latvijas universitāšu un augstskolu līmeni?

Es domāju, ka mūsdienu jaunieši saprot augstākās izglītības nozīmīgumu. Mums, Latvijā, tomēr ir ļoti liels jauniešu skaits, kuri ir ieguvuši augstāko izglītību. Iespējams, tikai pēdējos gados uztvere par augstāko izglītību un tās nozīmi jauniešu vidū nedaudz ir samazinājusies.

Ja salīdzinām universitāti Baltijā, es neteiktu, ka Latvijā ir tas augstākais līmenis. Viļņas, Tartu un Tallinas universitātes ir krietni priekšā Latvijas Universitātei. Viens no iemesliem, kā to skaidrot, ir tas, ka šīm augstskolām ir daudz lielāka vēsture un tradīcijas. Piemēram, Tartu ir ļoti *universitātiska* pilsēta, taču Rīga tāda pavisam noteikti nav, un pie mums nevalda tāda atmosfēra, kas savstarpēji saliedētu un tuvinātu studentus.

Vai latviešus kopumā var nosaukt par intelektuālu tautu?

Kopumā varētu teikt, ka jā, taču negribētu apgalvot, ka intelekts un zinātne ieņem vadošo lomu Latvijā. Manuprāt, latvieši vairāk izceļas ar saviem kultūras sasniegumiem – mākslā, mūzikā, izpildītājmākslā, teātrī, kā arī sasniegumiem sportā. Tikai pēc tam varam izcelt zinātnieku sasniegumus. Ja runājam vēl atsevišķi par inovācijām, gribētos teikt, ka tas mums pat ir ļoti sliktā līmenī – dažkārt projekti, kas tiek izstrādāti Latvijā, netiek realizēti šeit, uz vietas, bet ārzemēs. Latvijas uzņēmējiem vajadzētu vairāk domāt par dažādu zinātnes jaunumu ieviešanu savā darbībā, jo tas šobrīd notiek ar visai mazu aktivitāti. Salīdzinot Baltijas valstis, ir redzams, ka īgaunī mums ir priekšā, jo viņu darbība ir bijusi daudz mērķtiecīgāka, taču diemžēl mums zinātne vienmēr ir atradusies mazliet sāpus.

Manuprāt, galvenais ir dot tādu stingru skatu uz dzīvi. Domāju, ka bērniem ir jādod daudz vaļas.

Kā veicināt zinātnieku un uzņēmēju savstarpējo sadarbību, lai radītu inovācijas Latvijas uzņēmējdarbības vidē?

Pirmkārt, ir vajadzīgi talantīgi un uzņēmīgi cilvēki. Dažkārt tas latviešiem pietrūkst. To, iespējams, varētu skaidrot ar to, ka apkārtējā vide ir visai konservatīva, jo nereti latvieši ārzemēs ir daudz atvērtāks, uzņēmīgāks un aktīvāks kopumā, nekā esot uz vietas Latvijā.

Kādas, Jūsuprāt, ir šobrīd aktuālākās problēmas zinātnes jomā Latvijā? Vai redzat tām kādu risinājumu?

Tas viss šobrīd ir atkarīgs no individuālas iniciatīvas. Šobrīd lielus panākumus zinātnes jomā mēs nevaram gaidīt, jo Latvija zināmā mērā ir zinātnei nelabvēlīga valsts. Lai gan zinātnei Latvijā joprojām ir potenciāls, tai ir nepietiekams finansējums un trūkst arī sabiedrības morālā atbalsta. Mūsu brīvajā republikā zinātnei un zinātniekiem neļauj mirt, bet arī īsti dzīvot neļauj. Pozitīvi ir tas, ka pašreiz dažādus institūtus apgādā ar modernu aparāturu, bet šeit sākas cita problēma – trūkst naudas, lai šajos institūtos noturētu kvalificētus zinātniekus, kuri būtu spējīgi ar šo aparāturu strādāt, un rezultātā mums ir dažādas tehnoloģijas, bet nav cilvēku, kuri tās varētu izmantot. Lai veicinātu jauno zinātnieku skaita pieaugumu un noturību Latvijā, ar Eiropas atbalstu tika īstenoti vairāki projekti, kuros tika piešķirtas stipendijas, bet arī šajā gadījumā ir savi mīnusi, jo atbalstīti tiek tikai jaunie, kamēr pieredzējušie zinātnieki tiek aizmirsti. Uz šiem projektiem var noskatīties ar tādu zināmu iekšēju skaudību, jo esam ilgus gadus strādājuši un arī mums pienāktos saņemt kādu finansiālu atbalstu, taču tas nenotiek. Kopumā Latvijā doktoru un zinātnieku pietrūkst, bet ir bijis arī kāpuma brīdis, kad gadā tika aizstāvētas ap 300 disertācijas.

Jūsu darbību daudz ir atbalstījuši zinātnes mecenāti. Vai mecenātisms ir pareizais virziens, vai tomēr zinātni vairāk vajadzētu atbalstīt arī no valsts puses?

Protams, valstij, ne mecenātiem, vajadzētu uzņemties galveno lomu zinātnieku atbalstīšanā, taču šobrīd tas tiek darīts pārāk skopī. Varētu pat teikt, ka valsts zinātni neatbalsta gandrīz vispār. Ir labi, ka tādi mecenāti ir. Un, kas ir interesanti, dažkārt mecenātu politiskie uzskati ir visai pretēji viņu atbalstītajiem projektiem, tāpēc viņu pretimnākšana ir ļoti apsveicama.

Jūs esat autors vai līdzautors septiņām grāmatām un vairāk nekā 330 zinātniskām publikācijām ķīmijas jomā, kā arī 20 grāmatām un vairāk nekā 270 zinātniskām publikācijām zinātnes vēstures jomā. Padarīts jau ir daudz. Vai Jums vēl ir kādas nepiepildītas profesionālās ambīcijas?

Kopumā man ir izdotas trīs bibliogrāfijas, kurās ir apkopoti visi mani paveiktie darbi. Pirmā tika izdota 1993. gadā un trešā – šogad, 2017. gadā. Runājot par ambīcijām, gribētos jau daudz, bet šobrīd, 83 gadu vecumā, tās piepildīt ir visai grūti – to vairs neļauj veselība un man vairāk ir jānodarbojas ar mājsaimniecību un sadzīvisku jautājumu kārtošānu. Taču man joprojām ir trīs darba vietas: Organiskās sintēzes institūts, Vēstures institūts un Zinātņu akadēmija.

Manuprāt, latvieši vairāk izceļas ar saviem kultūras sasniegumiem – mākslā, mūzikā, izpildītājmākslā, teātrī, kā arī sasniegumiem sportā. Tikai pēc tam varam izcelt zinātnieku sasniegumus.